

Eesti ja teiste Baltimaade mesinduse tänane olukord ja arengusuunad

Kokkuvõtte loengust Tartu Aianduse ja Mesinduse Seltsi teabeõhtul 12.11.2008.a.

Lektor Aleksander Kilk, PR-5-1.5-12

Mesindusloeng toimus Eesti mesindusprogrammi raames, mida toetab Euroopa Liit

Eesti, Läti ja Leedu mesindus on ajalooliselt arenenud enam-vähem ühesugustes tingimustes ning saavutanud ka võrreldavalt sarnase taseme. Mesilasperede arv erinevates Baltimaades on viimase 70 – 80 aasta vältel muutunud pea ühesuguses taktis ja sarnastes proportsioonides. Enne Teise maailmasõja algust oli Eestis ligi 110 tuhat mesilasperet, Lätis vastavalt 150 tuhat ja Leedus ligi 200 tuhat mesilasperet. Sõja käigus hävis kuni 80% mesilasperedest, kohati enamgi. Nii loendati Eestis 1947.a. vaid 17 000 mesilasperet.

Uus mesinduse tõus tõstis 1974.-75.a. mesilasperede arvukuse kõigis Baltimaades peaaegu sõjaeelsele tasemele, Eestis näiteks 106 tuhande pereni. Sealjuures kuulus umbes kolmandik mesilasperedest sovhooside ja kolhooside mesilatesse ning ülejäänud individuaalmesinikele. Kui aga 1978.a. paiku jõudis Baltimaadesse varroatoos, siis hakkas selle ohtliku mesilashaiguse mõjul mesilasperede arv kiiresti vähenema. Seoses nõukogude perioodi lõpuga kadusid paljud majandite suurmesilad, mis vähendas veelgi mesilasperede arvukust. Madalaima tasemena oli Eesti mesilates Statistikaameti andmetel 1996.a. vähem kui 20 000 mesilasperet.

Tänu Eesti Mesinike Liidu poolt tehtud arendustööle algas 1997. aastast uus mesinduse tõus ja mesilasperede arvukuse kasv. Nii loendati Eestis 2001.a. põllumajandusloenduse käigus ligi 50 tuhat mesilasperet ja 2002.a. Statistikaameti andmetel 50,5 tuhat mesilasperet. EML poolt kogutud andmete ja eksperthinnagute alusel oli sel ajal Eestis koguni 60 000 mesilasperet. Kuid seejärel hakkas ametliku statistika andmetel mesilasperede arv kiiresti vähenema, langes 2006.a. lõpuks 38 tuhande pereni ja 2007.a. lõpuks koguni 27,9 tuhande pereni. Tegelikult on aga mesilasperede arv EML hinnangul endiselt ligi 60 tuhat, kuid kahjuks ei suuda Statistikaamet selle kohta tõeseid andmeid koguda. Põhjused on ilmselt nii andmekogumise meetodikast tulenevad kui ka mesinike poolt küsitlemisel tegelikust väiksemate arvnäitajate edastamises.

Mesinduse täpse statistikaga on probleeme ka Leedus ja Lätis, kuid Eestiga võrreldes siiski vähem. Praegu olevat Leedus mesinike liidu hinnangul umbes 120 000 mesilasperet. Ametliku statistika järgi oli Leedus 2006.a. lõpu seisuga 85 000 mesilasperet, mis näitab suurenemist 2002.a. tasemega võrreldes 1 500 pere võrra. Lätis on vastavalt ametlikele andmetele 2006.a. lõpuks 62 000 mesilasperet, seega 8 000 pere võrra rohkem 2002. aastaga võrreldes. Läti Mesinike Liidu hinnangul on seal praegu vähemalt 85 000 mesilasperet.

Kui võrrelda mesinike arvu, siis oli see 2006.a. seisuga Eestis 7 400, Leedus 10 900 ja Lätis vaid 3 300. Läti puhul on ilmselt tegemist statistilise veaga esitatud andmetes, sest veel 2002.a. seisuga oli seal 8 300 mesinikku ja pole mingit põhjust uskuda mesinike arvu nii drastilist vähenemist vaid 4 aastaga. Eestis on praegu hinnanguliselt 60 suur-tootmismesilat, kus perede arv enam kui 100, ja umbes 250 pool-tootmismesilat, kus perede arv vahemikus 30 – 100. Leedus on umbes 200 suur-tootmismesilat ja kuni 1 500 pool-tootmismesilat. Lätis on suur-tootmismesilaid ligi 100 ja pool-tootmismesilaid umbes 400. Mesinike üldarvust on naisi Leedus 18% ja Eestis ning Lätis mõlemas umbes 20%.

Keskmine meetoodang aastast on Eestis 1 000 tonni, Lätis 1 300 tonni ja Leedus 1 800 tonni. Importmee osakaal Eesti meeturul on umbes 15%, Lätis 20% ja Leedus sõltuvalt aastast 5-10%. Mee tarbimine keskmiselt inimese kohta aastast on Eestis 750-800 gr, Lätis 700-750 gr ja Leedus 600-650 grammi. Mett ostetakse kõigis kolmes võrreldavas Balti riigis umbes 50-60% ulatuses otse mesinikelt, 15-20 % turult või laudadelt, 15-18% kauplustest ja 6-8% ulatuses tarbitakse oma mesilas või sugulaste ja sõprade mesilates toodetud mett.

Mee hinnad on suhteliselt kõige kõrgemad Lätis ja kõige madalamad Leedus. Kui näiteks võrrelda mee turuhinda, siis oli see 2008.a. oktoobrikuu seisuga Lätis keskmiselt 93-95 EEK/kg, Eestis 90-92 EEK/kg ja Leedus vaid 60-65 EEK/kg. Mee hind kauplustes oli 2008.a. oktoobris Lätis keskmiselt 120-130 EEK/kg, Eestis 110-120 EEK/kg ja Leedus 85-95 EEK/kg.

Rahvuslike mesindusprogrammide toel on mesindus viimase 4 aasta jooksul tublisti arenenud kõigis kolmes Balti vabariigis. Suurima osakaaluga on kõikjal tehnilise abi meetme tegevused, mis levitavad mesinike hulgas uut oskusteavet ja arendavad edasi ning propageerivad mesinike seas uusi ja tõhusamaid mesindus-tehnoloogilisi lahendusi. Tähtsal kohal on ka mesilaste haiguste seire, eriti aga varroatoosi alase diagnostika ja tõrjemeetodite tutvustamine ning üha oskuslikum kasutamine. Eriti olulisel kohal on varroatoositõrje alal arendustöö Leedus, kus mesinikke abistatakse ka otseselt varroatoositõrje korraldamisel nende mesilates. Mee kvaliteedi kontroll ja mesinike kvaliteedialane nõustamine on kõige paremini välja arendatud Eestis. Mesilaste tõuparandusega on pikka aega edukalt tegeldud Leedus, aga kohaliku tumemesilase genofondi osas ka Lätis. Samas on Eestis mesindusprogrammi arendustegevus mesilaste tõuparanduse alal alles hoogu võtmas.

Mesinduse edasiarendamise põhilised eesmärgid edaspidiseks peaks nii Eestis, Lätis kui ka Leedus olema suunatud eelkõige mesinduse järjepidevuse ja uute mesinike juurdekasvu saavutamisele. Mesindus on väga spetsiifiline tegevusala ja sellega tegelemist sageli ei julgeta või söandata alustada. Kahjuks ei kata mesindussektorisse juurdetulevate uute mesinike arv väljalangevust. Selle tulemusena on mesinike keskmine vanus kõigis Baltimaades praeguseks kasvanud umbes 56-58 aasta tasemele. On oht, et mesinike vananemise ja väljalangemise tulemusena hakkab vähenema nii mesilasperede arv kui ka meetoodangu maht. Mesilaste arvukuse vähenemine seab ohtu vajaliku kultuur- ja loodustaimede tolmeldamise tagamise. Selle tulemusena väheneb kultuurtaimede saagikus. Samas tekib ebapiisava tolmeldamise tõttu ka oht looduslike putuktolmlevate taimekoosluste püsimise ja edasise arengu suhtes. See mõju oleks põllu- ja aiakultuuride saagi vähenemise või keskkonnatingimuste halvenemise tõttu juba otseseks probleemiks kogu ühiskonnale.

Seega on lähiaja mesindusliku arendustöö üheks põhisuunaks mesinduse propageerimine ja uute mesinike väljaõpetamine ning nõustamine. Samas tuleb edasi arendada mesinduse ja meetootmise tehnoloogiat, et suurendada meetoodangut. Selle kaudu saaks tõsta mesiniku tööviljakust ja vähendada ajakulu mesilaspere ning tooteühiku kohta. See omakorda aitab muuta mesiniku töö tasuvamaks ja sel viisil ka noortele atraktiivsemaks. Sel viisil luuakse eeldused mesinduse ja meetootmise järjepidevusele ning edasisele edenemisele. Mesindus peab ka tulevikus jääma maamajandusliku tegevuse ja külaelu lahutamatuks ja tasuvaks osaks.